

**RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TURIZM SOHASINI
MOLIYALASHTIRISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI,
GLOBAL TAJRIBA VA MILLIY AMALIYOT**

Tavbayev Murodbek Omonovich

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti talabasi

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm sohasini moliyalashtirishning innovatsion yondashuvlari har tomonlama tahlil qilinadi. Raqamli moliyaviy texnologiyalar (fintech), ommaviy moliyalashtirish (crowdfunding), blokcheyn va elektron to'lov tizimlarining turizm sohasiga ta'siri o'rganiladi. Xalqaro tajriba asosida turizmni moliyalashtirishning zamonaviy mexanizmlari ko'rib chiqilib, O'zbekistonda ularni amaliyotga joriy etish imkoniyatlari baholanadi. Shuningdek, milliy qonunchilik, investitsion muhit va davlat-xususiy sheriklik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalariga asoslanib, raqamli transformatsiyaga mos innovatsion moliyalashtirish modeli taklif etiladi.*

***Kalit so'zlar:** turizm, raqamli iqtisodiyot, moliyalashtirish, innovatsion yondashuvlar, fintech, blokcheyn, davlat-xususiy sheriklik, investitsiyalar.*

***Аннотация.** В данной статье всесторонне анализируются инновационные подходы к финансированию туристической отрасли в условиях цифровой экономики. Исследуется влияние цифровых финансовых технологий (финтех), краудфандинга, блокчейна и электронных платежных систем на сферу туризма. На основе международного опыта рассматриваются современные механизмы финансирования и оцениваются возможности их применения в Узбекистане. Кроме того, анализируется национальное законодательство, инвестиционный климат и потенциал государственно-частного партнёрства. По результатам исследования предлагается инновационная модель финансирования, соответствующая условиям цифровой трансформации.*

***Ключевые слова:** туризм, цифровая экономика, финансирование, инновационные подходы, финтех, блокчейн, государственно-частное партнёрство, инвестиции.*

***Annotation.** This article provides a comprehensive analysis of innovative approaches to financing the tourism sector in the context of the digital economy. It explores the impact of digital financial technologies (fintech), crowdfunding, blockchain, and electronic payment systems on tourism development. Drawing on international experience, the study examines modern financing mechanisms and evaluates the prospects for their implementation in Uzbekistan. The paper also analyzes national legislation, the investment climate, and public-private partnership opportunities. Based on the research findings, an innovative financing model aligned with digital transformation is proposed.*

***Key words:** tourism, digital economy, financing, innovative approaches, fintech, blockchain, public-private partnership, investment.*

KIRISH

So'nggi yillarda global iqtisodiyotda kuzatilayotgan raqamli transformatsiya jarayonlari turli sohalarning moliyalashtirish mexanizmlariga tubdan ta'sir

ko'rsatmoqda. Ayniqsa, xizmatlar sohasi, xususan, turizm tarmog'i bu o'zgarishlarning markazida turibdi. Turizm sohasining jahon yalpi ichki mahsulotidagi ulushi 10% dan ortiqni tashkil etgani va har o'n ish o'rnidan bittasi aynan turizmga to'g'ri kelayotgani ushbu tarmoqning global iqtisodiyotdagi strategik ahamiyatini yanada oshirmoqda. Shu bilan birga, zamonaviy iqtisodiy sharoitlarda turizmni samarali moliyalashtirish muammosi dolzarb bo'lib qolmoqda. Moliyaviy resurslarning yetishmasligi, moliyalashtirish manbalarining torligi va investitsion xavf-xatarlarning yuqoriligi turizmning barqaror rivojlanishiga to'siq bo'layotgan omillardandir.

An'anaviy moliyalashtirish tizimlarining cheklanganligi zamonaviy yondashuvlar — raqamli texnologiyalar asosida shakllanayotgan moliyalashtirish vositalarining ahamiyatini oshirmoqda. Xususan, fintech, crowdfunding, blockchain, tokenizatsiya, raqamli valyutalar kabi innovatsion texnologiyalar turizm loyihalariga sarmoya jalb qilish, ularni tezkor va ochiq tarzda moliyalashtirishda muhim rol o'ynamoqda. Bu vositalar orqali nafaqat investorlar, balki oddiy fuqarolar ham turizm loyihalarini qo'llab-quvvatlash imkoniga ega bo'lmoqda. Buning natijasida moliyaviy inklyuzivlik darajasi oshib, yangi iqtisodiy imkoniyatlar vujudga kelmoqda.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, rivojlangan davlatlar turizm sohasini raqamli moliyalashtirish vositalari orqali qo'llab-quvvatlashda salmoqli natijalarga erishmoqda. Misol uchun, Estoniya, Singapur, Birlashgan Arab Amirliklari, Ispaniya kabi mamlakatlarda turizm startaplarini blokcheyn texnologiyalari asosida moliyalashtirish, raqamli aktivlar orqali mehmonxona loyihalarini amalga oshirish, yoki turistik xizmatlar uchun smart-kontraktlardan foydalanish keng tarqalmoqda. Bu yondashuvlar sohaning investitsiyaviy jozibadorligini oshiradi, operatsion xarajatlarni kamaytiradi va xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilaydi.

O'zbekiston misolida olib qaralganda, so'nggi yillarda turizm tarmog'ini rivojlantirishga qaratilgan tizimli islohotlar, jumladan, "O'zbekiston – 2030" strategiyasida turizmning ustuvor yo'nalish sifatida belgilanishi, milliy turizm mahsulotlarini diversifikatsiya qilish, raqamli xizmatlarni keng joriy etish bo'yicha qarorlar va investitsiyaviy rag'batlar mavjud. Biroq, mavjud moliyalashtirish manbalari ko'p hollarda davlat budjeti va an'anaviy bank kreditlariga bog'liq bo'lib, bu tizimning innovatsion salohiyatini cheklab qo'ymoqda. Shu sababli, global tajriba asosida turizmni moliyalashtirishning innovatsion mexanizmlarini chuqur o'rganish va ularni milliy iqtisodiy modelga integratsiya qilish zaruriyati mavjud.

Mazkur tadqiqotda raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm sohasini moliyalashtirishning zamonaviy vositalari tahlil qilinadi, xorijiy tajribalar asosida

ularning samaradorligi baholanadi hamda O'zbekiston sharoitida joriy etish bo'yicha takliflar ishlab chiqiladi. Shuningdek, davlat-xususiy sheriklik, raqamli investitsiyalar, platformalashgan moliyaviy xizmatlar va ularning turizmga integratsiyalashuvi bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar shakllantiriladi.

Tadqiqotning ilmiy va amaliy ahamiyati shundan iboratki, u innovatsion moliyalashtirish mexanizmlarining milliy turizm siyosatiga uyg'unlashtirilgan modelini ishlab chiqishga asos bo'lib xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR SHARXI

So'nggi yillarda turizm sohasini moliyalashtirishga oid ilmiy izlanishlar turli konseptual yondashuvlar, raqamli texnologiyalar ta'siri va innovatsion moliyaviy mexanizmlarning shakllanishi doirasida faol ravishda olib borilmoqda. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, turizm moliyalashtirish masalasi uch asosiy yo'nalishda ko'rib chiqilmoqda: (1) an'anaviy moliyalashtirish manbalari va infratuzilma investitsiyalari, (2) davlat-xususiy sheriklik asosidagi moliyaviy mexanizmlar, (3) raqamli texnologiyalar orqali innovatsion moliyalashtirish vositalari.

An'anaviy yondashuvlar doirasida G. Buhalis (2000) o'zining raqamli turizm konsepsiyasida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) turizm xizmatlarining sifatini oshirishdagi rolini tahlil qilgan bo'lsa, A. Hall va C.M. Michael (2006) esa mintaqaviy turizm infratuzilmasini moliyalashtirishda davlat mablag'lari va xalqaro donor tashkilotlar ishtirokini markaziy o'ringa qo'ygan. Ularning izlanishlari turizmni rivojlantirishda fiskal siyosat, subsidiyalar va soliq imtiyozlarining ahamiyatini ochib beradi. Biroq bu yondashuvlar moliyalashtirishning moslashuvchanligini ta'minlashda cheklovlarga ega ekanligini ham ko'rsatmoqda.

Innovatsion yondashuvlar bo'yicha esa J. Gretzel, U. Werthner, C. Koo va M. Sigala (2015) raqamli texnologiyalar va ijtimoiy platformalarning turizm moliyaviy modeli va iste'molchi xatti-harakatiga ko'rsatgan ta'sirini atroflicha yoritgan. Shuningdek, X.X. Huang (2020) tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda fintex texnologiyalarining turizm sohasida mikroinvestitsiyalarni jalb qilish, tavakkalchilikni diversifikatsiya qilish va shaffoflikni oshirishdagi imkoniyatlari ko'rsatib berilgan. OECD (2022) hisobotlarida esa pandemiyadan keyingi davrda turizmni barqaror tiklash uchun moliyalashtirishda raqamli moliyaviy platformalarning o'rnini alohida ta'kidlanadi.

Crowdfunding (ommaviy moliyalashtirish) modeli esa so'nggi yillarda turizm startaplari va kichik tadbirkorlik subyektlari uchun asosiy investitsion manbaga aylana boshladi. Belleflamme et al. (2014) tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda crowdfundingning turli turlari (donatsion, aksiyalar asosidagi, qarz shaklidagi) tahlil

qilinib, ular orasida turizmga eng moslashuvchan shakl — mukofot asosidagi moliyalashtirish ekani aniqlangan. Shuningdek, Mollick (2016) crowdfundingning muvaffaqiyat omillari va loyihaviy sarmoyadorlar bilan ishonchli aloqalarni shakllantirish usullarini ko'rsatib bergan.

Blokcheyn texnologiyalari orqali moliyalashtirish esa hozirgi kunda tadqiqotchilar e'tiboridagi eng zamonaviy yondashuvlardan biridir. Tapscott & Tapscott (2018) blokcheyn asosida smart-kontraktlar orqali turistik loyihalarni avtomatik boshqarish va moliyaviy oqimlarni kuzatish imkoniyatlarini yoritgan. Xususan, mehmonxona loyihalari uchun tokenizatsiyalangan investitsion platformalar orqali global investorlarni jalb qilish tajribalari mavjud.

Davlat-xususiy sheriklik (PPP) modeli bo'yicha World Bank Group (2021) va UNWTO (2020) hisobotlarida turizm infratuzilmasiga xususiy kapitalni jalb etish orqali byudjet yukini kamaytirish, xizmatlar sifatini oshirish hamda barqarorlikni ta'minlash bo'yicha tavsiyalar berilgan. Bu yondashuvlar, ayniqsa, aeroportlar, dam olish maskanlari va transport tizimlari bilan bog'liq yirik turistik obyektlarda samarali ishlatilmoqda.

O'zbekiston ilmiy adabiyotlarida esa turizm sohasini moliyalashtirish bo'yicha mualliflar, jumladan, Qodirov M., Jo'raqulov A., Tursunov B., Saidov F. kabi olimlar iqtisodiy siyosat, soliq yengilliklari, kreditlar va subvensiyalar asosida turizmni rivojlantirish masalalariga e'tibor qaratgan. Ammo raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsion moliyalashtirish vositalarining o'rni hali yetarlicha yoritilmagan. Bu holat milliy amaliyotda yangi izlanishlar olib borish zaruratini yanada oshiradi.

Shu tariqa, adabiyotlar sharhi shuni ko'rsatadiki, raqamli transformatsiya sharoitida turizmni moliyalashtirishning innovatsion mexanizmlarini o'rganish – nafaqat dolzarb, balki ilmiy va amaliy jihatdan zarur yo'nalishdir. Bu boradagi yetakchi xorijiy tajribalarning o'rganilishi, ularni milliy modelga moslashtirish orqali O'zbekistonning turizm salohiyatini barqaror moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytirish mumkin.

ANALIZ VA NATIJALAR

Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm sohasini moliyalashtirish mexanizmlari tobora takomillashib, innovatsion texnologiyalar asosida shakllanmoqda. Xususan, global tajriba shuni ko'rsatmoqdaki, raqamli moliyaviy infratuzilma, fintech loyihalar va davlat-xususiy sheriklik (PPP) asosida amalga oshirilayotgan tashabbuslar turizm sektorini yangi bosqichga olib chiqmoqda.

Quyidagi 1-jadvalda tanlab olingan beshta mamlakat – Estoniya, Birlashgan Arab Amirliklari (BAA), Ispaniya, Singapur va O'zbekiston misolida raqamli moliyalashtirish vositalari bilan bog'liq ko'rsatkichlar keltirilgan. Jumladan, raqamli

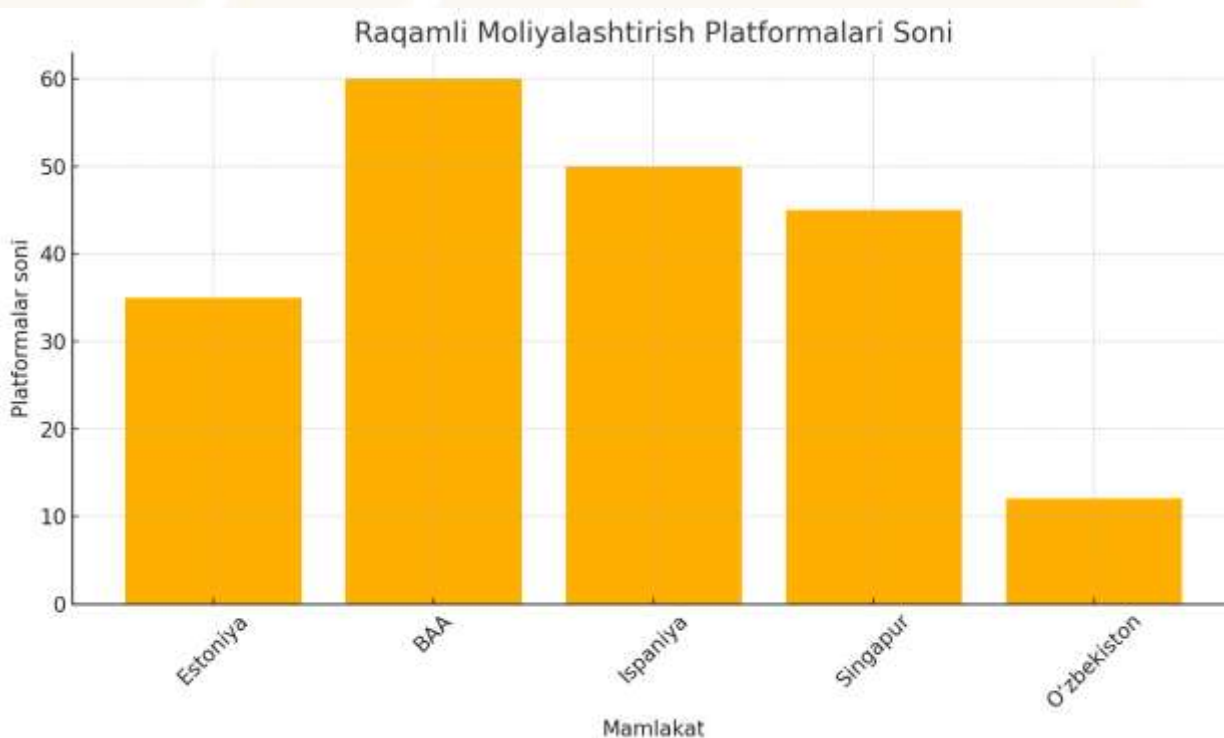
moliyalashtirish platformalari soni, turizmga yo‘naltirilgan fintech loyihalar ulushi va PPP asosida amalga oshirilgan loyihalar soni ko‘rsatilgan.

1-jadval

Raqamli moliyalashtirish va turizm ko‘rsatkichlari taqqoslamasi

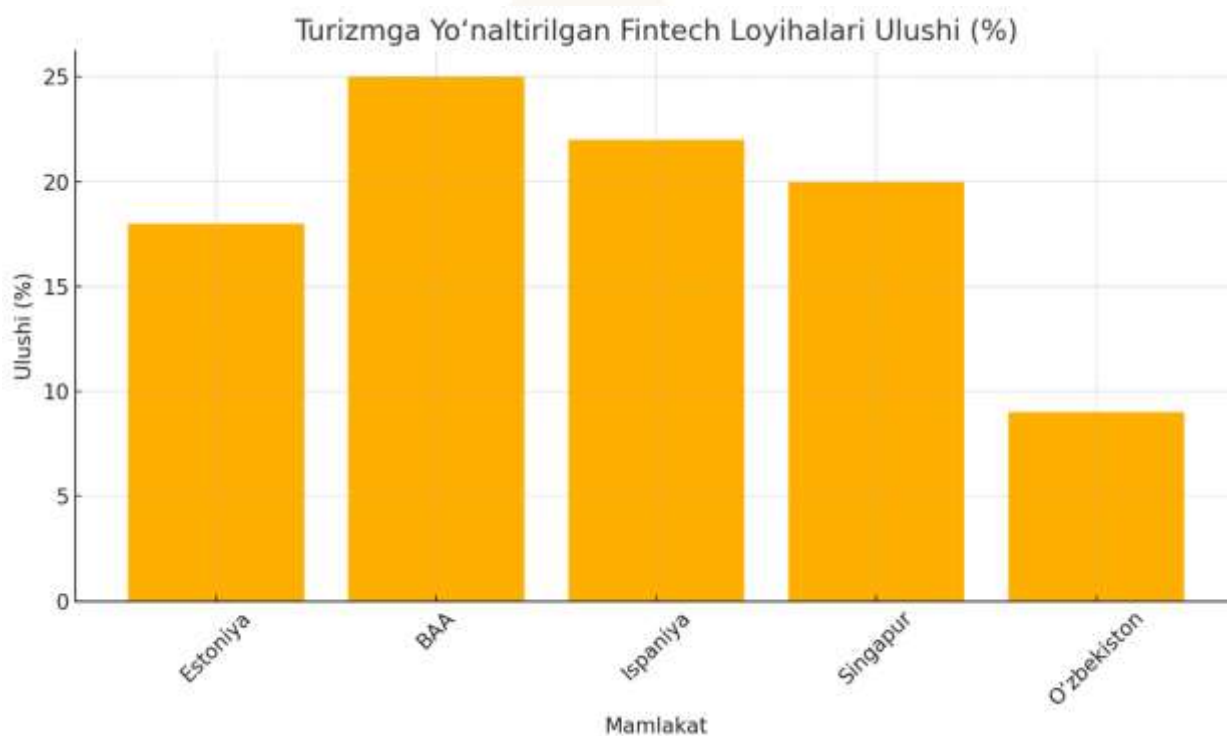
Mamlakat	Raqamli moliyalashtirish platformalari soni	Turizmga yo‘naltirilgan fintech loyihalari (%)	PPP asosidagi turizm loyihalari (so‘nggi 5 yil)
Estoniya	35	18	10
BAA	60	25	28
Ispaniya	50	22	21
Singapur	45	20	19
O‘zbekiston	12	9	7

Tahlil natijalariga ko‘ra, raqamli moliyalashtirish infratuzilmasining rivojlanish darajasi bo‘yicha BAA yetakchilik qilmoqda – bu yerda 60 ta faol platforma mavjud bo‘lib, ular orasida turizmga xizmat qiluvchi modullar keng qo‘llanilmoqda. Ispaniya va Singapurda bu ko‘rsatkichlar 50 va 45 ni tashkil etadi. Aksincha, O‘zbekistonda bu raqam 12 ta bo‘lib, bu mamlakatda raqamli moliyaviy texnologiyalar turizm sohasiga hali to‘laqonli integratsiya qilinmaganini ko‘rsatadi(1-rasm).

1-rasm. Mamlakatlar bo‘yicha raqamli moliyalashtirish platformalari soni

Shuningdek, fintech texnologiyalarining turizmga yo'naltirilgan ulushi ham tahlil qilingan. Bu borada ham BAA (25%) va Ispaniya (22%) yetakchi pozitsiyada turadi. O'zbekistonda esa bu ko'rsatkich atigi 9% ni tashkil qilmoqda, bu esa milliy turizm sektorida raqamli innovatsiyalarning cheklanganligi haqida xulosa chiqarishga asos bo'ladi (2-rasm).

2-rasm. Mamlakatlar bo'yicha turizmga yo'naltirilgan fintech loyihalari ulushi

Davlat-xususiy sheriklik asosidagi turizm loyihalari soni bo'yicha esa BAA (28 ta) va Ispaniya (21 ta) yetakchi mamlakatlar sirasiga kiradi. Bu ko'rsatkichlar ushbu davlatlarda xususiy kapitalni jalb qilish, tavakkalchilikni taqsimlash va infratuzilmaviy rivojlanishdagi davlat ishtirokini muvozanatlashtirishda muhim rol o'ynayotganini ko'rsatadi. O'zbekiston esa ushbu ko'rsatkich bo'yicha (7 ta loyiha) orqada qolmoqda.

Umuman olganda, raqamli moliyalashtirishning turizm sektoridagi qo'llanilishi mamlakatlar bo'yicha keskin tafovutga ega. Bunda raqamli infratuzilma darajasi, investitsion muhit, fintech kompaniyalarning ekotizimdagi roli hamda davlat siyosatining yo'nalishlari hal qiluvchi omil sifatida namoyon bo'lmoqda. O'zbekistonning bu boradagi salohiyati mavjud bo'lib, uni amalga oshirish uchun raqamli innovatsiyalarning huquqiy, institutsional va texnologik asoslarini mustahkamlash, xorijiy tajribani adaptatsiya qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tahlillar va xalqaro tajribaning chuqur o'rganilishi asosida quyidagi ilmiy-nazariy va amaliy xulosalarga kelindi:

1. Raqamli iqtisodiyot turizm moliyalashtirishining yangi paradigmasini shakllantirmoqda. An'anaviy moliyalashtirish vositalari (bank kreditlari, budget mablag'lari) o'rni asta-sekin crowdfunding, fintech, tokenizatsiya va blockchain asosidagi zamonaviy mexanizmlar egallamoqda. Bunday yondashuvlar moliyalashtirish jarayonining shaffofligi, tezkorligi va jamoaviylik darajasini oshirmoqda.

2. O'zbekiston sharoitida raqamli moliyalashtirish vositalarining turizm sektorida qo'llanilishi cheklangan ko'lamda qolmoqda. Fintech texnologiyalarining turizmga yo'naltirilgan ulushi atigi 9 foizni tashkil qilmoqda, bu esa iqtisodiyotning boshqa tarmoqlariga nisbatan ancha past ko'rsatkichdir. Shu bilan birga, raqamli moliyalashtirish platformalari sonining kamligi va normativ-huquqiy asoslarning yetarlicha rivojlanmaganligi mavjud salohiyatdan to'liq foydalanishga to'sqinlik qilmoqda.

3. Davlat-xususiy sheriklik (PPP) mexanizmlarining turizmga qo'llanilishi nisbatan zaif rivojlangan. Mamlakatda so'nggi besh yilda faqat 7 ta turizm loyihasi PPP asosida amalga oshirilgan bo'lib, bu boradagi institutsional muhitni mustahkamlash va xususiy sektorga kafolatlar berish zarur.

4. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, muvaffaqiyatli raqamli moliyalashtirish modeli quyidagi komponentlarga tayanadi: tartibga soluvchi qonunchilik, texnologik infratuzilma, moliyaviy savodxonlik, innovatsion muhit va raqobatbardosh fintech bozori. Bu jihatlarda milliy amaliyotda tizimli tarzda joriy etilishi lozim.

Shu asosda quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. Turizm moliyalashtirishida fintech va raqamli platformalarni rivojlantirish strategiyasini ishlab chiqish zarur. Bu strategiya hukumat, xususiy sektor, moliyaviy institutlar va ilmiy doiralarda o'rtasidagi kooperatsiyani kuchaytirishi kerak.

2. Turizmga ixtisoslashgan crowdfunding va investitsion platformalarni joriy etish uchun soliq imtiyozlari, texnologik grantlar va normativ yengilliklar yaratish zarur. Bunda, mahalliy investorlar va aholining bevosita ishtirokini rag'batlantirish mexanizmlari ishlab chiqilishi kerak.

3. Davlat-xususiy sheriklik loyihalari sonini oshirish maqsadida turizm sohasiga oid maxsus PPP modelini ishlab chiqish, loyiha risklarini taqsimlash va investorlar uchun xavfsiz muhit yaratish muhim. Ushbu modelda ekologik turizm, transport-logistika infratuzilmasi va madaniy meros ob'ektlariga alohida e'tibor qaratilishi lozim.

4. Raqamli moliyaviy savodxonlikni oshirish bo'yicha hududiy seminarlar va onlayn platformalarni tashkil etish orqali kichik va o'rta turizm subyektlarining texnologik imkoniyatlardan foydalanish darajasi oshiriladi.

5. Xalqaro moliyaviy institutlar va donor tashkilotlar bilan hamkorlikda turizm uchun mo'ljallangan raqamli moliyalashtirish pilot-loyihalarini amalga oshirish, xorijiy tajribani moslashtirish va milliy sharoitlarga integratsiya qilish maqsadga muvofiqdir.

Mazkur xulosa va takliflar O'zbekistonda turizm sohasini raqamli transformatsiyaga mos ravishda moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytiradi va sohaga zamonaviy investitsion yondashuvlarni joriy etishga xizmat qiladi. Shu asosda turizm sanoatining barqaror va innovatsion rivojlanishi ta'minlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Buhalis, D. (2000). Tourism in the digital era: New business opportunities and challenges. *Tourism Management*, 21(1), 7–20.
2. Gretzel, U., Sigala, M., Xiang, Z., & Koo, C. (2015). Smart tourism: Foundations and developments. *Electronic Markets*, 25(3), 179–188.
3. Huang, X. X. (2020). Fintech application in the tourism industry: Opportunities and risks. *Journal of Tourism and Technology*, 11(2), 145–159.
4. OECD. (2022). Financing sustainable tourism recovery: The role of digital innovation. OECD Publishing. Retrieved from <https://www.oecd.org/>
5. Mollick, E. (2016). The dynamics of crowdfunding: Determinants of success and failure. *Journal of Business Venturing*, 29(1), 1–16.
6. Belleflamme, P., Lambert, T., & Schwienbacher, A. (2014). Crowdfunding: Tapping the right crowd. *Journal of Business Venturing*, 29(5), 585–609.
7. Tapscott, D., & Tapscott, A. (2018). *Blockchain revolution: How the technology behind bitcoin is changing money, business, and the world*. Penguin.
8. UNWTO. (2020). *Public-private partnerships: Tourism development through collaboration*. Madrid: World Tourism Organization. Retrieved from <https://www.unwto.org/>
9. World Bank Group. (2021). *Tourism PPP Toolkit: Structuring Public-Private Partnerships in the Tourism Sector*. Washington, D.C.: World Bank.
10. Allaberganov, O. R., Rakhimov, B. S., Sobirova, S. K., Rakhimova, F. B., & Saidov, A. B. (2022, November). Problem for medical system with infinite zone potential in the half line. In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 2647, No. 1). AIP Publishing.
11. Qodirov, M. (2021). Turizm infratuzilmasini moliyalashtirish mexanizmlari va ularni takomillashtirish yo'llari. *TDIU Ilmiy jurnali*, 3(45), 120.